

Al honra y gloria
de la Santísima Eucaristía
sea que el mal de casa
sigan curar bent aviat

Aquestes lleues que fallo
ad sou lleues si' d'igua
meu que fallo al cap de
cort de totas las personas
que ent' bulguen mal
que no s'apreuen bura
ni azerar seu reposar
ni descansar ja' de ient
ni de dia fies que per
be aquies agra't de
bent a' paper

EL RITUAL DE TRENCAR EL COP D'AIRE O L'AIRADA

JOSEP RABELL PADRÓ

Treure o trencar el «*cop d'aire*» o «airada» és un dels rituals curatius més ancestrals que encara es mantenen com a pràctiques curatives domèstiques, tant a la comarca de l'Anoia com en molts indrets de Catalunya. L'airada, segons el diccionari de la llengua catalana, es defineix com a «vent que dura poca estona», però l'accepció que ens interessa és la que fa referència a la malaltia: «té una airada molt forta», «està malalt d'una airada», un estat morbós produït per un corrent d'aire, per l'aire massa fred. «No es pot moure, té un cop d'aire a l'esquena». Cop d'aire: acció nociva de l'aire damunt un organisme, i els seus efectes morbosos (refredament, paràlisi, etc.): «Ah, si no hagués tengut sa desgràcia des cop d'ayre, qui m'engolà sa veu!» (Oliver Obres, II, 9). El refranyer popular també compta amb diferents referències: a) «Guarda't d'aire infestat i de portar el vestit mullat» (Manresa); b) «D'aires freds humits i forts, guarda-te'n si pots» (Manresa); i c) «Suat o cansat, a l'aire no estigues parat» (Catalunya).¹

Una referència del *cop d'aire* a la comarca de l'Anoia la trobem en el llibre *La tradició remeiera a l'Anoia* (Igualada 1989), un treball de recerca d'alumnes del col·legi Abat Oliba, que va ser coordinat per la professora Marta Bartrolí i que recull tradicions curatives a la comarca. Encara que pugui semblar una obvietat, es constata que la pràctica es manté d'una manera més intensa als

pobles petits, tot i que encara es practica a Igualada en determinats àmbits familiars i de veïnatge, en una quantitat no gens menyspreable. Per a l'estudi que ara resumim, hem utilitzat testimonis a partir de referències personals, i els mateixos informants que remeten a d'altres. També ens han estat molt útils els casos documentats del projecte *Biblioteca de la Memòria*, un programa de recerca oral que desenvolupa la Biblioteca Central d'Igualada, i que en la sessió «Els remeis casolans», realitzada l'any 2013, va permetre la localització de casos i la descripció de la pràctica. A banda de la documentació consultada, hem realitzat diverses entrevistes en profunditat, per arribar a un coneixement exhaustiu del cop d'aire.

L'interès per l'estudi del *cop d'aire* —a diferència d'altres tipus de curacions tradicionals, com per exemple, la fitoteràpia—,² radica en la seva dimensió sobrenatural, espiritual, que no implica el consum de substàncies, i en la manera com aquesta pràctica ha estat capaç de sobreviure i persistir en un medi social on aparentment predomina el discurs científic. En el cas de l'ús de plantes per guarir, la seva dimensió curativa està molt més justificada pel discurs científic, amb relació a les substàncies químiques amb capacitat per guarir. Amb això no volem dir que en el nostre context social no coexisteixin elements màgics i sobrenaturals, sinó que, malgrat la potencialitat i

1. Diccionari català-valencià-balear. Institut d'Estudis Catalans. <http://dcvb.iecat.net/> novembre 2014.

2. branca de la medicina que emprava les plantes amb propietats terapèutiques per guarir determinades afeccions.

la supremacia del discurs científic i mèdic, encara persisteixen pràctiques i creences rituals remotes. Com planteja Manuel Delgado, «precisament una de les funcions principals de qui fa màgia és la de combatre les potències invisibles que aguaiten per desencadenar el desordre. Els actes rituals no són eficaços perquè són màgics, sinó que són màgics perquè han provat la seva eficàcia.»³

EL RITUAL DEL COP D'AIRE. ENTREVISTES, PROCEDIMENTS I VARIABLES

El ritu de treure el cop d'aire és un acte cerimonial de caràcter religiós i/o màgic repetit invariablement, d'acord amb unes normes estrictes. Sempre es realitza a petició d'un familiar, un amic, un veí o un conegut, que demana a la persona que el sap treure si li pot «trencar» el cop d'aire. En funció de la zona geogràfica, el cop d'aire es pot «treure-tallar» o bé trencar. A la Pobla de Claramunt es treu o talla (en referència a l'ús del ganivet) i generalment a Igualada es trenca. La petició es fa perquè la persona es troba malament i acusa símptomes com ara refredat, dolor al coll, dolor d'esquena, torticoli o sensació de malestar indefinida.

Generalment, el ritual es realitza sense persones al voltant, però el fet que hi hagi algú no serà un impediment en tots els casos, sempre que no interrompi el ritual. Per dur-lo a terme cal un plat de ceràmica, normalment blanc, que s'omple amb aigua de l'aixeta (el color blanc és important perquè ajuda a visibilitzar millor el diagnòstic), un setrill amb oli d'oliva i un ganivet. En l'estudi de casos dut a terme a partir de diferents entrevistes —totes a la comarca de l'Anoia—, només les dones són les que realitzen aquesta pràctica. I, en la majoria de casos, sempre és la dona de més edat de la família la que ho realitza, és ella qui lidera i

qui realitza el ritual, tot i que en alguns casos hi havia simultaneïtat amb la filla que iniciava alguna pràctica, però tenint clar que, fins que la mare no falti, la filla no serà qui l'executi.

La primera entrevista va ser amb la senyora N.C. (utilitzarem sigles, perquè es vol mantenir en l'anonimat), de la Pobla de Claramunt, qui explica que ella ho va voler aprendre de la seva mare, però no de jove, sinó quan va veure que la seva mare començava a fer-se gran i estar malalta. Prendrem aquesta primera entrevista com a model de referència del ritual, a partir del qual anirem introduint les diferents variables que s'observen en cada entrevista, perquè no hem trobat dues fórmules iguals durant la recerca.

El procés que se segueix és el següent: la senyora practicant se senya tres vegades amb la mà dreta i després fa el senyal de la creu amb la mà sobre el plat, també tres vegades, repetint «En el nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant. Amén». Seguidament diu: «En el nom de la Santíssima Trinitat, féu que el cop d'aire de [nom i dos cognoms de la persona que fa la petició] li marxi ben aviat. Si és matí, valga'm Déu i Sant Martí [i llança la primera gota d'oli al plat que conté aigua]; si és al migdia, valga'm Déu i la Verge Maria [i llança la segona gota d'oli al plat]; i si és al vespre, valga'm Déu i Sant Esteve [i llança la tercera gota d'oli al plat]».

Si hi ha cop d'aire —aquest és el factor determinant del diagnòstic—, normalment la primera gota es dispersa i no queda sencera. La llàntia d'oli s'obre, com si desaparegués o es dissolgués en l'aigua. Aquest fet diagnòstic succeeix menys sovint en la segona o, estranyament, tercera gota. Llavors, s'agafa un ganivet i es van fent creus sobre el plat tallant l'aigua i les gotes, dient «en nom de la Santíssima Trinitat, féu que el *cop d'aire* de [nom i cognoms], li marxi ben aviat». Llavors es resa un parenostre, mentre es continuen fent les creus sobre el plat amb el ganivet fins que acaba el parenostre. Es llença l'aigua per l'aigüera i es resen dos parenostres més.

3. Manuel Delgado, *La Magia. La realidad encantada*. Barcelona: Ed. Montésinos, 1992.

Aquesta seria només una de les variants. N'hi ha tantes com practicants. Al principi, N.C. reconeix que ella se'n reia de quan la seva mare ho feia, però quan es trobava malament li demanava que li tragués el cop d'aire, i la mare li deia: «Tè'n rius, però m'ho demanes». I continua explicant:

«A la meva mare li va ensenyar una veïna. Ara sóc jo la que ho faig. I m'ho demana molta gent jove, al voltant dels trenta anys. Hi ha persones que treuen el cop d'aire un sol cop i prou. Treure l'airada és molt més, has d'anar tallant fins que se't facin les gotes petites. No és que jo en sàpiga molt, és perquè jo tinc la paciència de dir "mira, encara no li ha marxat... D'aquí a tres horetes li tornaré a treure". A vegades he estat quatre i cinc dies, perquè el tenien posat a l'esquena. El cop d'aire no pot esperar, cal que es tregui de seguida. I quan te'l treus per tu mateixa costa més. Hi ha gent que no hi creu, com jo no crec en l'energia, o altres coses així. Això sí, hi crec perquè a mi em va bé, i per als fills de la meva néta».

Sobre la descripció de la simptomatologia del cop d'aire comenta:

«Aquí s'està calent oi? Si traiem el cap per la finestra, que fa fred, notarem aquell aire al cap... i després d'una estona ja tens el mal de cap. A vegades estàs treballant i surts al carrer i agafes aquell fred a l'esquena i et quedes que no et pots ni moure. Això és cop d'aire. A vegades surts al carrer i dius: ai! El cap! Em volta, quina fredor al cap... tens aquell dolor al cap... A vegades estàs entresuat i obres una porta i tens un corrent d'aire i t'agafa a l'esquena, una tibantor... Ai l'esquena!... encara que prenguis antiinflamatoris, el cop d'aire t'ajuda més. "Sóc l'emprenyadora de Can S., la meva mare ja li treia..." "Noto unes xiulades a les orelles". Hi ha persones que molt sovint els agafa. Ho haig de repetir fins que les gotes queden senceres. Ho he fet quatre o cinc cops. Quan jo veig que les gotes estan senceres, ja està. A vegades ens truquem o ens trobem pel carrer. Ho faig a tothom: a la família, a la Glòria, una amiatat d'anys i anys, i a aquells que m'ho demanen».

Per posar en valor el ritual, comenta que fins i tot el farmacèutic del poble, en alguns casos, recomanava a algun client que busqués algú perquè li tragués el cop d'aire. Molta gent la truca perquè volen que sigui ella qui els el tregui. Reconeix que ella no té el poder directament, sinó que considera que les dones que treuen el cop d'aire son intermediàries per invocar poders que provenen de la religió i els sants, per tal que intercedeixin entre ella i la persona afectada. Així i tot, existeix la creença que, a través de les oracions que es resen durant el ritual i que hauria de fer l'afectat mateix mentre dura la petició, s'espera que el cop d'aire «es trenqui» o «talli» i que la persona afectada pugui recuperar la salut perduda. A les dones que practiquen aquest tipus de rituals, se'ls reconeixen socialment unes capacitats especials per entrar en contacte amb les forces sobrenaturals, però sense controlar-les. Són el canal que ofereix veritat al ritual.

La *Biblioteca de la Memòria*, una activitat impulsada per la Biblioteca Central d'Igualada, que recull la memòria oral de diferents temes, va dedicar una sessió el 24 de maig de l'any 2013 a diferents testimonis sobre remeis casolans, entre els quals trobem el testimoni de dues dones que parlen del cop d'aire en l'enregistrament. Resulta especialment rellevant el testimoni d'Isabel Bosque Ros (Igualada, 1943) quan descriu el seu procediment, i que transcrivim, perquè posa de manifest la vigència de la pràctica, i la utilització de la paraula «trençar» el cop d'aire. Es percep la magnitud d'un procediment que s'insereix en la relació de les diferents generacions d'una mateixa família. Sobre el procediment, hi ha diferents variants respecte al ritual de N.C. D'una banda, es fa el senyal de la creu amb el setrill sobre el plat, i s'afegeix «si és a la tarda» amb prec a Santa Bàrbara i se substitueix Sant Esteve per Sant Silvestre quan es tira la gota del vespre. També el prec final és diferent:

«Jo el trenco, i no hi ha setmana que no l'hagi de fer set o vuit vegades... no sé què passa que tothom el demana... Ja estic tipa de resar... perquè jo veia la meva sogra que ho feia amb tanta

devoció que, quan ho faig, em concentro i penso en tots els sants. Ahir, el meu fill mateix tenia un mal d'esquena que no s'aguantava, i al vespre li vaig trencar el cop d'aire. És curiós perquè, si no el té, queden les gotes tal i com les deixes... Jo poso un plat amb aigua de l'aixeta, no cal embotellada; llavors poso el setrill de l'oli, d'aquests de vidre normal, perquè surtin les gotes bé, perquè si surt un raig d'oli... poso el setrill, ... silenci, que no hi hagi la ràdio, ni la tele, que estigui sola... llavors em poso... faig el senyal de la creu amb el setrill de l'oli (sobre el plat)... Trenco l'airada de [nom i cognoms] —dit amb molta parsimònia i solemnitat—, i tiro una goteta. Aquella goteta, si la tires i queda normal, és que no es té cop d'aire, però jo segueixo igual. Si tires la gota i *ziiiiit*, queda tota... és que no veus res, no veus res... desapareix del tot, no es veu la gota... Llavors segueixo: si és al dematí, que la curi Sant Martí —es tira una altra gota—, si és al migdia que la curi la Verge Maria —una altra gota—, si és a la tarda que la curi Santa Bàrbara —una altra gota— i si és el vespre que la curi Sant Silvestre... I anar tirant les tres gotes, que en realitat són quatre, segons els quatre moments del dia en què el testimoni resa. I llavors reso: aquestes quatre gotes d'oli siguin acollides a les cinc llagues de Crist de la Santíssima Trinitat per l'airada de [nom i cognoms] ... Amén. I llavors reso les oracions. Les tres avemaries, et concentres, penses en un sant, en un altre... la Mare de Déu de la Pietat o la Mare de Déu de Montserrat. I ho fas amb aquella devoció... Llavors, al cap d'una estona truques... i què? com estàs? —Oh, doncs m'ha passat! [responen des de l'altre costat del telèfon]. Que és miracle?... No ho sé... Que és coco? Doncs funciona. Si ho té molt fort, vas tirant les gotes i es desfà».

A diferència del ritual més comú, en els casos registrats a la *Biblioteca de la Memòria* no s'utilitza el ganivet per anar tallant en forma de creu sobre el plat. Durant la conversa, l'Anna Solé Regordosa va comentar que, si es desfà la primera gota, s'ha agafat el cop d'aire al matí; si és la segona, al migdia; si és

la tercera, al vespre. Totes les versions coincideixen que el malalt no hi ha d'estar present; fins i tot, a vegades, ni ho sap. La coordinadora de la sessió, Magda Bartrolí, comenta que a ella, de petita, quan li treia la seva àvia, li feien resar tres parenostres a la Santíssima Trinitat per accelerar la curació.

Trini Tusal i Botines (Igualada, 1934) va presentar una fitxa on es recollia la manera com realitza el procediment de *treure el cop d'aire*, que va heretar de Tereseta Solé, la seva àvia per línia paterna. Es tracta d'una de les troballes més interessants d'aquesta recerca, que ens ha permès conèixer una invocació que es perd en el temps, una que s'allunya de les oracions cristianes habituals utilitzades i que presenta una evocació ancestral i inèdita respecte a la resta. Per aquest motiu es va realitzar una entrevista posterior, per tal d'enregistrar la troballa, que presenta característiques que la poden situar en un període precristià. Sobre l'aprenentatge del ritual, comenta:

«La meva àvia m'ho va ensenyar de petita, quan vaig fer la comunió. Els veïns, com que ho sabien, venien molt. Va anar passant el temps i ja fa anys que no ho faig. La gent venien: “Trenca'm el cop d'aire, Trini”. Fins i tot una vegada el metge Castells, el pare, un dia em troba a la plaça dels Porcs i em diu: “Trenca'm el cop d'aire”. —“Què diu?”, li vaig dir... “Que em trenquis el cop d'aire. Fes-ho, eh!”... Li vaig fer “Sí, sí...” Ara ja fa temps que no el trenco a ningú. El que tenia observat és que, quan l'aigua és neta i clara, de seguida es desfà la primera gota».

El procediment per treure el cop d'aire és similar a les anteriors descripcions, amb les invocacions als tres sants. Si hi ha cop d'aire, al final, amb un ganivet qualsevol, es tallen les gotes d'oli fent creus i repetint la fórmula següent: «Vent roig i mal estrell no em roseguis els ossos, la carn ni la pell, que et lligaré amb un brot de gavardera i un de morera i et tiraré a les muntanyes més enlairades. En nom de la Santíssima Trinitat, feu que el cop d'aire de [nom i cognoms de la persona que ho demana] sigui curat ben aviat». Llavors

es resen tres parenostres i es repeteix tres vegades seguides, amb el mateix plat i les mateixes gotes d'oli. Es repeteix a partir del moment de l'oració final del «Vent roig...». Aquesta és una diferència substancial en comparació amb la resta de testimonis, que ho anaven fent en diferents moments del dia i repetien el ritual de nou des del principi. Quan s'acaben les tres vegades, s'ha de llençar a l'aigüera de la cuina, però atenció, en aquest cas d'esquena a l'aigüera, maniobra que la Núria Tussal no pot arribar a fer per limitacions físiques, però n'imita el gest. En aquesta forma s'incorpora també el ganivet, és l'instrument que trenca el cop d'aire (tallant les gotes d'oli).

En l'anàlisi de la invocació trobem pistes a partir del mot «gavardera», que utilitza en la formulació final del ritual: és una variant del mot gavarrera. Es tracta de la planta anomenada *Rosa Canina*, la trobem estesa arreu del territori, pertany a la família de les rosàcies i se l'anomena també roser bord. De fet, s'hi assembla molt. És un dels fruits vermells que es poden menjar a partir de la tardor. Cap més fruit no proporciona tanta vitamina C concentrada. El fruit s'anomena *grataculs*, i el de tardor és el més adient per reforçar les defenses i fer front a l'hivern: una autèntica medecina desaproveitada en l'actualitat. Possiblement no és casual que es faci servir en la fórmula, a causa d'aquestes propietats medicinals de la planta que s'utilitzen per lligar el mal que ve de l'aire.

Pura Escudé (la Pobla de Claramunt, 1925) explica que el cop d'aire el va aprendre de la seva mare. L'aprenentatge no va ser un dia determinat, sinó que ella ho veia fer a la mare i ho va anar aprenent de forma natural, al voltant dels quinze anys. No va començar a practicar-lo fins que va marxar de casa perquè es va casar. «A casa el treia la mare», comenta sobre aquesta qüestió. Actualment encara treu el cop d'aire al seu fill i a la seva jove; en canvi, els dos néts no ho demanen mai. Comenta que no el practica sobre ella mateixa —deixant entendre que hi ha algunes dones que sí que se'l treuen.

El procediment que segueix la Pura és similar a la majoria dels descrits, però amb algunes variants que assenyalarem: «Agafo el plat que trobo —tot i que és un plat blanc—, l'omple amb aigua, i faig el senyal de la creu tres vegades, del front al pit i d'esquerra a dreta: “Pare, Fill, Esperit Sant”». Seguidament fa el senyal de la creu tres vegades sobre el plat —«Pare, Fill, Esperit Sant»— i, molt curiós, un detall que no es dona en cap altra de les entrevistes, quan finalitza els tres senyals de la creu amb la mà dreta sobre el plat, quan acaba l'última, amb el dit polze toca lleument l'aigua, abans d'agafar el setrill de l'oli. Llavors diu el nom de la persona i segueix el ritual habitual. Quan acaba, si el té, es tallen les gotes d'oli i l'aigua amb un ganivet fent creus sense parar i repetint tres vegades seguides, en nom de Déu i de la Santíssima Trinitat, que el cop d'aire de [...] es curi ben aviat. Buida l'aigua a l'aigüera perquè ja ha finalitzat, i resa tres parenostres seguits. Sobre el diagnòstic, quan les gotes s'obren o es trenquen, utilitza el verb «esbarriar», referit a la dispersió de la gota d'oli: «Si les gotes d'oli s'esbarrien totes tres, és que tens el cop d'aire molt fort».

Tampoc no és suficient treure el cop d'aire una sola vegada, sinó que ho torna a mirar a la tarda i, si es confirma de nou el cop d'aire, el torna a mirar o treure abans de sopar i abans d'anar a dormir, repetint tot el procés des del principi. I acaba dient: «I si és cura bé i si no també...», i afegeix «però sí que va bé».

Elisa Carpi (Igualada, 1936) és la darrera persona entrevistada. Explica que el ritual li va ensenyar la seva mare (Maria Enrich), originària de Fiol (Sant Martí de Tous) i presenta trets i invocacions molt diferenciades de la resta de casos. Sobre la consideració del ritual comenta que «Si no fa bé, no fa cap mal», una reacció molt comuna entre totes les entrevistades davant l'evidència que es tracta d'una pràctica que el discurs científic no avala i que necessita certa justificació pel fet de no formar part d'una institució legitimada (el cos mèdic o religiós). I afegeix que, sempre que

treu el cop d'aire, prega intensament per aquella persona, procura tancar els ulls i veure aquella persona, pensar en ella i amb fe.

El procediment per «trençar» el cop d'aire és força singular respecte a la resta. No utilitza ganivet i reafirma que ella no talla el cop d'aire, sinó que el trenca. I, a diferència també de la resta de rituals, comença amb una oració a Santa Elena força interessant. El procediment és el següent: agafa un plat blanc i el setrill, i aquest cop ho fa al menjador en lloc de la cuina, a causa de la meua presència. El primer pas és senyar-se amb la mà dreta una sola vegada (en el nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant) i tot seguit inicia l'oració, mentre es posa el dit índex esquerre sobre els llavis i adopta una posició de concentració dient: «Santa Elena té nou aires, de nou en queden vuit, de vuit en queden set, de set en queden sis, de sis en queden cinc, de cinc en queden quatre, de quatre en queden tres, de tres en queden dos, de dos en queda un, queden les tres persones de la Santíssima Trinitat». I tot seguit diu: «Que el cop d'aire de [aquí vénen el nom i cognoms de la persona a qui es trenca], curi ben aviat». Agafa el setrill i amb aquest fa una creu sobre el plat i comença a llençar la primera gota, amb un dit davant el broc del setrill per evitar que surti a raig, i invoca els sants que són comuns a la majoria de les entrevistes. Un cop acaba, resa un pare-nostre pensant en la persona i visualitzant-la. Si en la primera gota cau l'oli a raig, ha de tornar a començar, rabejant el plat amb aigua i omplint-lo de nou. Dóna molta importància al fet que ha de caure una sola gota cada vegada.

Sobre el tema de la suggestió, comenta:

«Alguna vegada m'he descuidat de treure'l i em diuen: "Em sembla que em trobo millor..." Reconec que a vegades és psicològic... Si veig que està molt fort penso: «li tornaràs a trençar». Sempre desapareix la primera gota. Sé que és fort, perquè la gota desapareix del tot. Si la primera queda sencera, no m'hi he trobat mai que la segona o la tercera es desfacin. Altres vegades queden senceres, és ben curiós.

Vol dir que no tens el cop d'aire. Em truquen els néts: "Iaia, trenca'm el cop d'aire", diuen. La meua família tota hi creu, els cosins, i molts coneguts. La meua germana també el trenca».

CONCLUSIONS

Aquest recull només pretén ser un testimoni detallat d'una de les pràctiques curatives populars més estesa i encara vigent de casa nostra, de naturalesa màgica en ple segle XXI. Després de l'estudi de casos, tot sembla indicar que el cop d'aire podria ser un ritual d'origen precristià, emparentat amb un de similar com el de treure el «*mal de ojo*». Ens ho fa pensar la fórmula d'invocació o conjur que descriu Trini Tusal i que fa referència a la natura i a la planta de la gavarrera, aquest roser bord del qual trobem referències al llibre *La rosa en la tradició popular*.⁴ En aquesta obra s'estableix la distinció entre el roser comú i el silvestre o boscà, autòcton, que rep a la nostra terra fonamentalment el nom de gavarrera (amb les variants garravera, gavarnera, gavarronera, gavarquera): la darrera accepció és la utilitzada a Igualada. Una planta, «utilitzada en els ritus de primavera». També «la intervenció de la rosa en els ritus tradicionals derivats de creences i pràctiques supersticioses, supervivents encara més o menys cristianitzades». En el text es planteja la perdurabilitat d'alguns ritus pagans de primavera adaptats a la litúrgia o als costums cristians, en els quals les roses tenen un paper important. En la cloenda del llibre, Violant exposa la seva opinió que el culte a la gavarrera és més antic a Catalunya que el de la rosa, i que, mentre caldria emparentar aquest amb la civilització mediterrània —devia haver estat importat pels romans—, el del roser de pastor podria ésser un llegat dels pobles cèltics, com una de tantes representacions naturals de l'esperit vegetatiu del bosc. Aquesta adaptació del cristianis-

4. Violant i Simorra, R. *La rosa en la tradició popular*. Barcelona: Editorial Barcino, 1956.

me als ritus pagans també té relació amb el fet de situar el Nadal coincidint amb el solstici d'hivern o la Pasqua a l'inici de la primavera.

Podem concloure que no hi ha dos rituals iguals a l'hora de treure el cop d'aire i que cada protagonista l'adapta al marc general i a la seva forma d'entendre el ritual: amb més o menys extensió en les oracions, en l'ús o no del ganivet, en l'advocació de diferents sants i oracions, etc. Potser l'únic nexa en comú que existeix és l'ús del plat, l'aigua i l'oli en el diagnòstic i el tractament de l'afectació, i evidentment de l'herència rebuda, que sovint ja inclou moltes de les variants que hem esmentat, però també de l'adaptació personal que es decideix. És evident que no tothom té un do per fer el ritual amb eficàcia, i és que cal creure en les capacitats del ritual perquè aquest sigui efectiu.

Possiblement, la prevalença del discurs mèdic acabarà per fer desaparèixer aquesta pràctica, associada a formes de superstició i màgia. Per això és interessant conèixer les arrels populars curatives, que majoritàriament estaven en mans de les dones. Eren elles les qui consolaven i donaven sortida al malestar que es podia generar tant en l'àmbit familiar com en el comunitari, atès que la pràctica és sol·licitada per un cercle molt més ampli que l'estrictament familiar. Si analitzem el ritus en conjunt i la seva transcendència en la funció de cohesió entre membres d'una mateixa comunitat o família, el ritual, per tal de sobreviure al pas dels segles, ha anat integrant les oracions i les fórmules del cristianisme per garantir la seva continuïtat.⁵

---

5. Moltes gràcies a totes les dones que han volgut compartir amb mi el seu coneixement sobre el cop d'aire, que espero haver tractat amb el respecte i rigor que es mereixen. Gràcies a la Maria Estrada, la N.C. —que ha volgut mantenir l'anonimat—, la Isabel Bosque, la Trini Tussal, la Pura Escudé i l'Elisa Carpi.

BIBLIOGRAFIA

AA.VV., *La tradició remeiera a l'Anoia*. Igualada, 1989.

DELGADO, MANUEL, *La magia: la realidad encantada*. Barcelona: Ed. Montesinos, 1992.

FRAZER, JG.E., *La rama dorada. Magia y religión (antropología)*. 2011 (1a edició, 1890).

LARREA, C., *La cultura de los olores. Una aproximación a la antropología de los sentidos*. Ecuador: Ed. Abya-Yala, 1997.

VIOLANT, R., *La rosa en la tradició popular*. Barcelona: Ed. Barcino, 1956.

RAMÓN, R., BETLLOCH, I., CHINER, E., «Medicina màgica a les comarques de la Marina. Papers masculins i femenins», a *Feminismo/s*, 10, desembre 2007, p. 17-29. Universitat Miguel Hernández (Elx).

<http://www.rubenbarea.com/maldejojo.php> (15/10/2015)

<http://hechizosdelaabuela.com/curacion-del-mal-de-ojo-por-medio-de-un-mechon-de-pelo/> (15/10/2015)

JOSEP RABELL PADRÓ (la Pobla de Claramunt, 1966). Llicenciat amb grau en Antropologia Social i Cultural per la UB, diplomomat en Treball Social per la UB i màster en Gestió Cultural de la UOC. Actualment és cap del servei de Cultura de l'Ajuntament d'Igualada.